

Микола Дроботенко

**ПРАКТИКУМ ПІДГОТОВКИ
І НАПИСАННЯ ЕСЕ**

Київ-2018

ЗМІСТ

Вступ	3
Що таке есе і чому так важливо володіти майстерністю його написання?	4
Види есе	5
Загальні ознаки есе	8
Структура есе	10
Підготовка і написання есе	13
Оцінка і обробка інформації, яка може використовуватись при плануванні і підготовці до написання есе	14
Можливі помилки та їх уникнення при написанні есе	22
Оцінювання есе	23
Глосарій	
Використана та рекомендована література	

Треба сьогодні сказати лише те, що доречно сьогодні.

Інше все відкласти і сказати у слушний час.

Квінт Горацій Флакк

ВСТУП

Сучасні вимоги до випускника закладу освіти досить високі і потребують від нього наявності не тільки знань конкретної дисципліни, а і володіння міжпредметними і міждисциплінарними компетентностями, критичним мисленням. Випускник має не тільки демонструвати знання, а і на практиці застосовувати набуті вміння, як у стандартних/звичних обставинах так й у нових мінливих умовах. По суті, це і є нова парадигма сучасних освітянських реформ.

Разом з тим, від комунікативних здібностей особистості, умінь аргументовано висловити і пояснити власну точку зору здебільшого залежить не тільки реалізація її творчих задумів, упровадження інноваційних ідей і розробок, а й успішність самої особистості, її гармонійне, щасливе життя.

Саме тому у сучасних методиках розвитку навичок комунікації приділяється особлива увага до формування вмінь визначення власних думок і пояснення власних поглядів у письмовій формі.

Отож таким украй важливим є прагнення автора навчити читача особливостям створення конструкцій власних думок. Такою конструкцією і є написаний автором твір – його думки, погляди та міркування, викладені письмово. Завдання автора полягає у створенні цієї конструкції таким чином, щоб думка стала зрозумілою читачу. У залежності від обізнаності у питаннях, які висвітлюються, умінь використовувати наявні знання, логічно викладати факти, а також художньої майстерності автора залежатиме яскравість творіння, цінність викладених думок. Інформація має бути викладена лаконічно, але водночас, ґрунтовно висвітлювати ідею або позицію автора. Власна думка

повинна мати ознаки цілісності і, разом з тим, бути багатогранною і багатовекторною.

Думка автора не обмежується просторовими і часовими межами його фантазій, але залежить від емоційного стану, ерудиції, аналітичних та літературних здібностей, вміння зацікавити читача. Існують загальні принципи мовних комунікацій, про які буде йтися мова та якими сам автор керувався у роботі. Це проблемність питання, на висвітлення якого звертається увага, публічність і соціальне значення, але водночас і його фрагментарність висвітлення, логічність у поданні інформації, яскравість обрамлення, повнота сенсів. Усі ці характеристики близькі до жанрових особливостей есе. Про що й піде мова далі.

Що таке есе і чому так важливо володіти майстерністю його написання?

«Есе – це дискурс запитування, а не констатації. Якщо читач наукових і публіцистичних текстів комунікує з різними рівнями авторського осягнення істинного (крім текстуального вираження), то есе наділяє його можливістю щодо вільного руху в тексті, творенні нових смислів» [1]. Днем народження стилю есе можна вважати день, коли вийшла друком праця М. Монтене «Досліди» у 1580 році.

Писати есе надзвичайно корисно, оскільки це дозволяє автору навчитися чітко і грамотно формулювати думки, структурувати інформацію, використовувати основні категорії аналізу, виділяти причинно-наслідкові зв'язки, ілюструвати поняття відповідними прикладами, аргументувати викладені тези та опанувати науковий стиль мови письма. Есе – це, перш за все, самостійна письмова реферативно-аналітична робота, що висвітлює

сучасний стан конкретно обраної авторської теми, розкриття якої на рефлексивному рівні допомагає знайти відповіді на багато питань.

Сьогодні написання есе є вимогою великої кількості міжнародних освітніх програм. У багатьох університетах США здатність писати есе розглядається як частина навчальної програми підготовки фахівців. Студенти повинні вміти писати есе, демонструючи своє мислення. Існує безліч програм, заснованих тільки на конкурсі серед есе. Наприклад, у сфері MBA есе – найважливіший елемент пакету документів при вступі. Гарно написане есе дозволяє автору продемонструвати вільне володіння темою, бачення її під різними кутами і готовність презентувати хоча й не вичерпний, але багатогранний погляд на явище, яке спонукало до роздумів.

ВИДИ ЕСЕ

Наразі існує велика кількість класифікацій есе. Так, у зарубіжних джерелах, друкованих виданнях та інтернет-ресурсах [3] розглядаються наступні види есе:

1. Argumentative Essay or For and Against Essay – «аргументоване есе».

Це особливий вид есе, в якому автор висвітлює інформацію з обраної теми, наводить аргументи на підтвердження (докази) тези або знаходить аргументацію «проти» – висвітлює протилежні ідеї, точки зору. Цей вид есе спрямовано на перевірку та оцінювання здібностей і навичок мислити логічно і помірковано. Аргументовані есе можна поділити на:

- аналітичні – підтверджують чи спростовують ідею (концепцію) за допомогою проведення аналізу, надання оцінки кожній складовій частині;
- роз'яснювальні – пояснюють ідею, концепцію автора для читача;

- дискусійні – розкривають ідею через приклади, представлені в уявній дискусії. Часто може починатися з помилкового посилення («Кажуть, що страус ховає голову у пісок»).

2. *Opinion Essay* – «есе-міркування, есе-роздум». При написанні такого есе автору необхідно висловити і аргументувати свою думку з суперечливого (запропонованого, обраного) питання. На відміну від аргументованого виду есе, в есе-міркуванні не обов'язково наводити факти, статистику, посилання на авторитетні видання. Допускається використання фактів з особистого досвіду, досвіду знайомих. Цьому виду есе притаманна емоційність викладу.

3. *Persuasive Essay* – «есе –переконання». Основна мета даного виду есе – переконати читача у тому, що точка зору автора правильна. Згідно з деякими джерелами, *Persuasive Essay* і *Argumentative Essay* є синонімами, оскільки в обох випадках автору потрібно переконати читача, а це неможливо без наведення аргументів. Однак відмінність їх залежить від поставленої автором мети. Основна мета *Persuasive Essay* – переконати читача, незалежно від кількості і якості аргументів у своїй точці зору. У той час як основною метою аргументованого есе є винесення на обговорення тези, розгляд автором негативних і позитивних сторін (*pros and cons*).

4. *Research Essay* – «есе-дослідження». Есе-дослідження можна порівнювати з курсовою або дипломною роботою студентів вищої професійної освіти. Студент обирає тему дослідження, зіставляє, аналізує її, робить власні висновки.

5. *Scholarship essay* – «стипендіально-презентативне есе». Мета написання такого есе полягає у демонстрації вміннь автора презентувати себе як найкраще, наприклад, для отримання гранту, проходження співбесіди при працевлаштуванні.

6. *Response Essay (Reaction Essay)* – «реферативно-критичне есе». Це літературний вид есе – відгук на літературний твір, кіно-відео стрічку, театралізовану виставу, тощо.

7. Compare and contrast essay – «порівняльно-контрастне есе». Метою написання такого есе є порівняння і зіставлення будь-яких об'єктів дослідження, проведення порівняльного (або контрастного) аналізу дослідження, їх особливостей або переваг. Автору необхідно зробити послідовний аналіз якостей /властивостей порівнювальних об'єктів. Розпочинаючи написання такого типу есе необхідно визначитись з об'єктами, ідеями, поглядами на них, що можуть бути як споріднені, так і досить контрверсійні. Таким чином, визначається тема обраного есе: вона може знаходитись у одній категорії (Мій вибір : Mercedes чи Ford?) або в різних – можуть порівнюватися предмети та явища, які тільки здаються ідентичними (Мій емоційний стан коли я читаю книжку у порівнянні з тим, коли дивлюсь фільм, слухаю музику).

8. Analysis / Interpretation essay – «аналізувально-пояснювальне есе». Есе-осмислення, тлумачення. Цей вид есе набирає популярності за кордоном як частина вступного іспиту до закладу освіти. Абітурієнту пропонується цитата в 2-3 речення, яку потрібно інтерпретувати і висловити свою точку зору. Цей вид есе схожий з Opinion Essay.

9. Process Essay – «есе процесу». Мета написання даного виду есе – навчити особу конкретним діям, дати корисні поради при виконанні певних дій (вони можуть бути як виробничого, так і побутового характеру).

Огляд вищезазначених видів есе, дозволив зробити наступні узагальнення. **Робота над есе:**

- привчає автора породжувати, формулювати, аргументувати і розвивати власні думки, систематизувати їх, узгоджувати в тексті предметні зв'язки з обраної теми з різними формами і методами художнього і творчого прояву, підсилюючи ними авторську ідентичність, особливість викладення думок;
- розвиває поступове і усвідомлене володіння предметом дослідження через упорядковування своїх думок у письмовому викладенні;

- сприяє закріпленню наявних знань, привчає автора до поступового накопичення і зростання обсягу інформації у конкретній дисципліні, вмінню інтерпретації, володінню і застосуванню знань у різних тематичних дослідженнях;

- допомагає засвоїти і фахово використовувати професійну мову предметної області, виробляє навички академічної грамотності написання термінів з одночасним умінням не обтяжувати ними текст;

- тренує повсякденну спостережливість у поєднанні з умінням і розвитком критичного мислення, побудовою і викладенням власної думки у тексті. При цьому формуються навички коректності і терпимості до інших поглядів у викладеному матеріалі;

- формує індивідуальну відповідальність за викладені думки і погляди;

- розвиває міжпредметні і міждисциплінарні зв'язки, дослідницькі і комунікативні компетенції, формує індивідуальний стиль викладення інформації;

- автор учиться пояснювати суб'єктивні й об'єктивні погляди, користуючись різними джерелами інформації, поєднуючи їх із практичними результатами застосування, робити при цьому власні висновки ;

- сприяє власному інтелектуальному і професійному зростанню .

ЗАГАЛЬНІ ОЗНАКИ ЕСЕ

Якісні есе може написати той, хто вільно володіє темою, бачить її з різних сторін і готовий пред'явити читачеві багатоаспектний погляд на явище, що стало відправною точкою його роздумів. Написання есе дозволяє усвідомити і продемонструвати свою індивідуальність, власну особистість. Але, навіть зважаючи на різноманітність видів, існує ряд загальних ознак есе:

1. Тема есе завжди конкретна. Есе не може містити багато тем чи ідей. Воно відображає тільки один варіант і розвиває його. Есе притаманна логічна виразність міркування, явно виражена авторська спрямованість мислення на конкретний предмет висвітлення, дослідження. Іntenціональність – філософське поняття, що означає для автора бути спрямованим на розгляд саме цього об'єкта, а не іншого.

2. Тема есе може бути початком у роздумах автора до розкриття у майбутньому значно більшого і розглядатись як частина цілого, висловлюючи таким чином ставлення частини до цілого.

3. Побудова есе – це відповідь на поставлене завдання розкриття теми, яка заснована на класичній системі доказів.

4. Есе вирізняється індивідуальним авторським стилем написання твору з дотриманням визначеного плану і можливістю прояву вільної композиції автора, де внутрішня логіка побудови твору підпорядкована його роздумам у пошуках особистісного шляху розкриття обраної теми з різних сторін. В есе повинна бути яскраво виражена авторська позиція. Це дає можливість читачу побачити особистість автора, своєрідність його позиції, стилю мовлення, ставлення до світу, врешті решт – мислення. З метою вираження особистісного стилю і сприйняття оточуючого світу, автор есе:

- добирає аналогії;
- залучає чисельні приклади;
- проводить паралелі;
- використовує різні (поширені, різнобічні, загальновідомі) асоціації.

5. Довірливий стиль спілкування з читачем. Для його створення автор використовує засоби художньої виразності (епітети, метафори, порівняння, риторичні питання, тощо).

6. Невеликий обсяг роботи, який складає три - сім сторінок тексту.

СТРУКТУРА ЕСЕ

Структура написання есе містить три основні блоки: А) вступ; Б) основна частина; В) висновок. Розглянемо ці структурні блоки докладніше:

А. Вступ – це обґрунтування вибору обраної теми і складається з ряду компонентів, пов'язаних між собою логічно і стилістично. На цьому етапі дуже важливо правильно сформулювати і презентувати питання, на яке автор збирається відповісти у процесі свого дослідження. Рекомендується поділити вступ на три складові частини (компоненти) :

1. Захоплення уваги читача. Мета цієї частини вступу до есе полягає у тому, щоб зацікавити і привернути увагу до вашої роботи – в одному реченні, короткій фразі, афоризмі. Для досягнення цього можна використовувати різні авторські прийоми (навести цікаві факти, підкреслити історичну значущість обраної теми, знайти влучні цитати, заінтригувати читача подальшою розповіддю, тощо. У цій же частині рекомендується дати загальний огляд обраної теми, підкреслити її значущість у загальному потоці інформації. Кращий засіб – почати з широкого пояснення проблеми і підвести свого читача до конкретно запропонованого варіанту її вирішення через розгляд теми есе. Таким чином ви зможете зосередити увагу на вашій темі і дати читачу довідкову інформацію у питаннях, які збираєтесь висвітлювати в подальшому, зазначивши основні ресурси, які використовуєте, обсяг і межі дослідження.

2. Зв'язно-пояснювальна деталь вступу. У цій частині вступу автор повинен пояснити про що конкретно він хоче розповісти читачу. Для цього найкращим варіантом є висвітлення основних пунктів теми як у хронологічній, так і у змістовій послідовності, дотримуючись при цьому порядку висвітлення питань відповідно до їх рейтингу.

3. Проголошення основної тези твору. У цій частині вступу автор повинен заявити про свою основну тезу, яку він збирається розкрити у есе. Вона повинна бути досить вузькою, специфічною і сфокусованою саме на обраній темі есе.

Треба зазначити, що «Вступ» має займати 7-9 % від загального обсягу роботи.

Б. Основна частина (тіло есе) передбачає розкриття обраної теми твору, розвиваючи аргументацію і аналіз, використовуючи обґрунтування тез і роздумів. У цьому полягає основне завдання написання есе. Там, де це необхідно, як аналітичний інструмент можна використовувати графіки, діаграми і таблиці. У процесі побудови есе необхідно пам'ятати, що один параграф повинен містити тільки одне твердження і відповідний доказ, за необхідності підкріплений графічним або ілюстрованим матеріалом. Наповнюючи змістовною аргументацією обране твердження, автору необхідно дотримуватись головної думки, яку він хоче висловити у конкретному випадку.

В. Висновок. Грамотно побудований висновок дозволяє продемонструвати персональне зростання і потенціал автора у обраній галузі, показати особисті погляди на висвітлену тему. У висновку необхідно ще раз звернутись до заявленої тези так, щоб продемонструвати читачу завершеність доказів і власні кроки логічного мислення, аргументацію фактів і роздумів. Інтегруючи авторські зусилля і вміння, продемонстровані у роботі, пояснити читачу чому саме так автор прийшов від тези у вступі до заявлених висновків, наскільки змінилось особисте ставлення до порушених питань. Завершальним твердженням есе (залежно від виду) може бути як демонстрація вашого зростання в результаті проведеного дослідження, так і показ перспективи подальшого розвитку висвітленої теми. Висновок, як правило, за обсягом повинен займати 4-5 % від загального обсягу роботи.

Структура есе визначається такими вимогами: 1) Думки автора есе з проблеми викладаються у формі коротких тез (Т); 2) Думка повинна бути підкріплена доказами – тому тези підкріплюються аргументами (А).

Автор може використовувати декілька аргументів на користь кожної тези для її більшої переконливості. Таким чином, есе має кільцеву структуру (кількість тез і аргументів залежить від теми, обраного плану, логіки розвитку

думки автора). Для того, щоб розташувати тези й аргументи в логічній послідовності, необхідно знати способи їх взаємозв'язку і (Т-А-А-Т-А).

Важливо враховувати, що:

1. Для «притягнення» уваги читача бажано використовувати цікаві цитати, роздуми, незвичні випадки, спостереження, ідеї, історичні факти, пов'язані з обраною темою.

2. Організація написання. Структурно вибудований твір, з дотриманням логіки викладення своїх ідей, а також тези, що пов'язані між собою, додають твору індивідуальності – авторської впевненості у викладенні інформації.

3. Мова викладення твору має відповідати формальному академічному стилю з дотриманням правил граматики і орфографії.

4. Вступ і висновок повинні зосереджувати увагу на висвітленій проблемі. У вступі вона ставиться, у висновках – резюмується автором.

5. Необхідно дотримуватись виділення абзаців, встановлення логічного зв'язку між ними. Таким чином досягається цілісність і виразність роботи.

6. Думка автора має бути розкрита у змісті есе. Необхідно чітко і ясно формулювати ідеї, які висловлюються. Інакше важко донести ці ідеї і провести аргументацію обраних тез, власні переконання і міркування до оточуючих. Думки, почуття, погляди і уявлення можуть бути виражені у формі аналогій, асоціацій, припущеннях, міркуваннях, судженнях, аргументах, доказах і таке інше.

7. Ідеї, як і мета, можуть бути конкретними або загальними, більш абстрактними. Тому їх перегляд при обдумуванні написання і ранжування значущості допоможуть визначитись, які з них потребують особливої аргументації.

8. Ефект емоційності, експресивності, художності есе забезпечують короткі, прості, різноманітні речення, вміле використання пунктуації.

9. Стил написання відображає і підкреслює авторську унікальність особистості.

ПІДГОТОВКА І НАПИСАННЯ ЕСЕ

Процес підготовки і написання есе потрібно поділити на такі стадії:

- А. Осмислення.
- Б. Планування.
- В. Написання.
- Г. Перевірку.

А. Осмислення. В першу чергу автору необхідно визначити тему есе, обрати стиль написання і вид есе. Перед написанням твору автору важливо створити у своїй уяві цілісну картину бачення своєї ідеї, обравши конкретну тему для її висвітлення. Спочатку ідея повинна бути ретельно обдумана, може бути обговорена з рідними людьми, друзями, наставниками – яким автор довіряє і думка яких може бути і повинна враховуватись у авторських роздумах. Цей етап можна віднести до стадії осмислення і прийняття рішення. Не потрібно поспішати, але, водночас, і не можна довгий час «носити ідею в собі». Ідея може не претендувати на геніальність. Але відмінність підходу, авторське бачення та шляхи вирішення, пошук оптимальних кроків до її реалізації у вигляді написаної роботи – у цьому і полягає творчий підхід у розвитку обраної теми. Важливим є те, наскільки вона дозволяє розвинути, а можливо і трансформуватись у авторському баченні і поданні.

При цьому зовнішні критичні зауваження і власні питання, які можуть виникати необхідно розглядати як допомогу, а завчасне усвідомлення перешкод – як підготовку до необхідності глибокого пізнання теми. Автор повинен відчувати потребу відкриття нового, невідомого і цікавого, що може бути винайдено у процесі реалізації задуманого. Стороння думка, погляди на цю ідею можуть активізувати досі невідомі і не відкриті автором механізми і шляхи досягнення бажаного. Почуті питання можуть показати автору нові сторони проблеми, яку він збирається розкрити.

Інтуїтивно автор завжди зберігає цілісність збудованої ним конструктивної ідеї і стороннє бачення буде йому тільки на користь. Тому не варто боятись

зайвих питань. Якщо ідея витримає тиск дружніх питань і після цього автор залишається прибічником її втілення – це найкраще підтвердження правильності обраного напрямку і, найголовніше, – свідчення особистісного рівня в опануванні обраної теми і готовності її висвітлення. Від ретельно продуманої і обраної теми, грамотно побудованого змісту роботи ще на етапі підготовки до написання есе буде залежати наскільки добре автор розкриє поставлені питання у своїй роботі. Тема обраного есе повинна містити в собі проблему і мотивувати автора на роздуми. Необхідно обрати і сформулювати її так, щоб есе писалось натхненно, легко і у той же час було досить незвичним, вирізняючи авторську готовність і вміння у викладенні матеріалу. Виразність – це доступність тексту для розуміння читачем.

Б. Планування. Містить визначення мети, основної ідеї, пошук джерел інформації, ознайомлення з літературою, розробку і написання плану. При плануванні есе важливим є якомога детальне і повне осмислення обраної ідеї, яку автору необхідно висвітлити, яка довгий час не давала спокою, шукала різні шляхи для усвідомлення, подальшого розвитку і вдосконалення, визріла до необхідності бути оприлюдненою і закріпленою за автором.

Оцінка і обробка інформації, яка може використовуватись при плануванні і підготовці до написання есе.

Будь який факт можна перевірити, тобто встановити – є він справжнім чи хибним. Судження щодо фактів можуть носити також і суперечливий характер. Для прийняття рішень щодо використання і застосування тієї чи іншої інформації критично мисляча людина повинна вміти її оцінювати в першу чергу з точки зору достовірності. Не кожному джерелу інформації можна довіряти беззастережно – тому аналіз наявної інформації починається з оцінки її джерела. Існують безліч різних прийомів, за допомогою яких можна

впливати на думку людини: від відвертої фальсифікації фактів до тонкої і непомітною маніпуляції. Джерело інформації (що використовуються) може відображати перевагу, схвалення чи несхвалення, може даватись оцінка, заснована на фактах, але вона завжди є суб'єктивною інтерпретацією цього факту.

Перший і найпростіший крок в оцінці інформації – перевірка повідомлення «за правилом трьох»: слід знайти підтвердження інформації як мінімум у трьох джерелах, перш ніж прийняти її як факт.

Наступним важливим кроком оцінки достовірності джерела інформації можна вважати покрокову її *перевірку*:

- Перевірити, чи підписана інформація яка подається її автором. Думка завжди має авторство. І коли вона сумлінно підготовлена автором – він підписується під нею, а передаючи чужу думку, вказує кому вона належить.

- Визначити, яке відношення до поданої інформації має її автор, його рівень обізнаності і фаховість. Потрібно зрозуміти хто він – випадковий оглядач, який висловлює своє бачення фактів, журналіст, що передає чиясь думку чи безпосередній очевидець подій, їх учасник? Особливо обережно потрібно ставитись до інформації, яку подають експерти. Ними можуть виявитись і виступати так звані «самопроголошені експерти», які не можуть бути фахівцями з ряду причин і думка яких у більшості випадків може виявитись поверхневою і помилковою. Більш корисно спиратись на думку вчених та аналітиків, які давно і серйозно досліджують тему.

- Встановити, якими джерелами користувався автор інформації, що її подає. Звідки взяті відповідні цифри і факти.

- Відсутність посилань або бібліографії може свідчити про недобросовісність автора або використання в повідомленні неперевіраних даних. Сторінки виноска не мають сенсу, якщо вони показують, що автор використав ненадійні джерела. Перевірте деякі з джерел і переконайтеся, що вони є авторитетними і збалансованими

Користуючись інформацією з Інтернету корисно знати кому належить дане видання, канал. Корисно знати категорію приналежності сайту. Так,

- **.gov** вказує на те, що сайт належить державній установі ;
- **.edu** – це, як правило, ознака освітянських закладів, може використовуватись у веб-адресах науковців, студентів;
- **.com** – використовується, як правило, комерційними організаціями з метою отримання прибутку;
- **.org** – загалом це ознака неприбуткової організації в тому числі і політичних партій.

Найбільш потенційно ненадійними з джерел інформації є особисті веб-сторінки, блоги, соціальні мережі [2]. Цінність інформації залежить від її повноти, точності та своєчасності. Треба розрізняти і не плутати: факти (дані), думки (особистісні уявлення), інформацію (аналітично опрацьовані дані). Таким чином, при обдумуванні і плануванні написання есе дуже важливим є врахування і дотримання вищезначених питань.

В. Написання роботи. При безпосередньому написанні есе необхідно пам'ятати про обраний його вид, дотримуватись плану, структури і стилю написання. Якість будь-якого есе залежить від трьох взаємопов'язаних складових:

а. від вихідного матеріалу, який використано при підготовці і написанні: конспекти літератури, лекцій, записи результатів дискусій, власні міркування і накопичений досвід з обраної проблеми;

б. якості обробки наявного вихідного матеріалу – його організація, аргументація і доводи;

с. безпосередньої аргументації автором означених тез – наскільки точно вона співвідноситься з піднятими в есе проблемами і розкриває тезу.

Для прикладу розглянемо структуру пунктів в тілі аргументованого есе (Argumentative Essay or For and Against Essay). Корисно розбити основну частину есе на декілька етапів.

Етап № 1.

Висловлюйте контраверсійний (протилежний) власний погляд на позицію (точку зору) уявного опонента з питання, що висвітлюється. Наприклад, **X** – це інша особа (опонент), що висловив певну думку, яку автору треба (можна, хочеться) спростувати/підтвердити; **Y** – висновок, до якого доходить автор есе. Для надання аргументованому есе виду дискусійності теза може розглядатись у вигляді проблемного питання, яке необхідно довести або спростувати. Можна (бажано) використовувати такі слова, конструкції та словосполучення:

X	стверджує,	Що...
	заявляє,	
	погоджується,	
	розмірковує,	
	впевнений,	
	було стверджено,	
	підтримує точку зору...	
	може заперечувати,	
	констатує факт,	
	може припускати,	

Одне	заперечення Y полягає у тому, що...
Загальне	
Відоме	

Переконання	X полягають у тому, що ....
Особиста точка зору	
Доводи	
Вимоги	

Один(е), одна з	тверджень	на підтримку	Y... у тому, що...
		на користь	
	думок	підтверджує	
		за...	
	поглядів	напротивагу	
		проти	

Етап № 2.

Розширюйте і розвивайте авторську позицію, власні погляди, переконання на протипагу X. Наведена теза підсилюється власними переконливими аргументами для надання есе яскравості і ознак дискусійності.

Ця точка зору приводить у подальшому до	заперечення того,	ЩО ...
	Сумнівів,	
	твердження того,	
	Переконання,	
	відстоювання поглядів,	
	думки,	

... Таким чином, цей аргумент призводить до....

Також	доводиться ,	ЩО...
	стверджується ,	
	констатується ,	
підтримується точка зору,		
вважається,		
аргументується тим,		
У подальшому		

Етап № 3.

Дайте читачу зрозуміти, що Ви наближаєтесь і будете застосовувати аргументи, які підтримають ваш головний висновок.

...Тим не менш ...

Використайте загальний (опорний) аргумент на чергову тезу з авторитетного джерела:

... як X	пояснює	...
	стверджує	
	спрямовує	

Етап № 4.

Розширюйте і розвивайте аргументацію тези по цьому пункту теми есе, підтримуючи ваш головний висновок роботи.

Окрім того	...
На підтвердження	
Більше того	

Саме користуючись ретельно підібраними словами, фразами і взаємопов'язаними абзацами, які підкреслюють логічність мислення автора у розкритті теми можна досягти виразності викладення своїх поглядів і думок. Думка автора, висловлена у конкретному абзаці повинна знаходити продовження у наступному. При цьому необхідно запобігати виникненню повторень і надмірного «занурення» у теоретичну частину питання, що може втомлювати читача.

Г. Перевірка.

Величезне значення при написанні есе має перевірка її першої версії. При написанні чернетки головне завдання полягає у тому, щоб виробити аргументацію, відшліфувати основні думки і розташувати їх у бажаній послідовності, супроводжуючи при необхідності ілюстративними матеріалами або допоміжними даними. Написавши перший варіант, корисно повернутись до нього через деякий час (день-два) з метою перевірки та поліпшення.

Можна прочитати свою роботу товаришам, звернути увагу на їхні зауваження. Перегляд означає редагування тексту з орієнтацією на якість і ефективність. Якість тексту складається з чотирьох основних компонентів: ясності думки, виразності, грамотності і коректності.

Оцінювання есе відбувається за певними критеріями, на які потрібно звертати увагу під час написання роботи.

Побудова власних суджень повинна демонструвати:

- ясність і чіткість викладення матеріалу;
- логіку структурування доказів;
- грамотну аргументацію висунутих тез;
- власну оцінку на різні точки зору, що розглядаються ;
- викладення власних поглядів, пропозицій та їх інтерпретацій (тлумачень) у відповідності до обраного виду есе;
- самостійність виконання роботи.

Уміння проводити аналіз і давати оцінку есе означає:

- грамотно використовувати категорії аналізу;
- уміло залучати порівняння і узагальнення для аналізу взаємозв'язків понять та явищ;
- брати до уваги альтернативні погляди на розв'язання проблеми, що розглядаються, даючи власну оцінку і роблячи висновки;
- використовувати необхідну кількість інформації з різних джерел;
- за необхідності користуватись графіками і діаграмами, пояснюючи ними текстову інформацію.

Знання та розуміння теоретичного матеріалу означає:

- давати чіткі і в повному обсязі визначення поняттям, які розглядаються, наводячи при цьому відповідно знайдені і підібрані приклади;
- використані поняття повинні точно відповідають темі.

Оформлення роботи повинно відповідати:

- основним вимогам з використання цитат;
- дотриманню лексичних, граматичних та стилістичних вимог;
- грамотності написання тексту (орфографія, пунктуація тощо).

Можливі помилки та їх уникнення при написанні есе.

При підготовці і написанні есе можливі деякі недоліки, уникнення яких дозволить досягти високого результату. До них можна віднести :

1. Втомлюючий довгий вступ, передмова. Занадто часто цікаве есе програє у тому, що автор втомлює читача довгими поясненнями необхідності розгляду обраної теми.

2. Довгі фрази, речення. Зазвичай вони примушують читача повертатись на його початок для розуміння основної думки автора; короткі речення часто досягають кращого ефекту. Найкраще, коли в есе довгі фрази чергуються з короткими. Корисно прочитати есе вголос і якщо відчувається важкість читання – корисно розбити параграф на коротші абзаци.

3. Перевантаження есе енциклопедичними і науковими термінами, поясненнями, фразами, викладками, даними. Неправильне вживання таких слів відволікає увагу читача, може применшувати значення теми, відволікаючи необхідністю заглиблюватись у розуміння.

4. Зайві подробиці висвітлення, надмірна увага похідним від основної ідеї. Зайва кількість деталей. Особливо помилково це тоді, якщо вони вже згадувались або не мають безпосереднього відношення до теми. Такі речі тільки відволікають увагу читача (слухача) від сприйняття і акцентування його уваги. Необхідно розумно розпорядитися заданим обсягом есе.

5. Недостатньо уважна перевірка твору. Перевірка не обмежується лише перевіркою правопису. Варто перечитати есе і переконатися у відсутності двозначних виразів, невдалих оборотів, протиріч та ін. Якщо виникають сумніви у написанні слів, фраз, орфографії необхідно перевірити грамотність написання у словнику чи підручнику.

ОЦІНЮВАННЯ ЕСЕ

Критерії	Вимоги	Максимальна кількість балів
Знання та розуміння теоретичного матеріалу	<ul style="list-style-type: none"> – визначає поняття, що розглядаються чітко і в повному обсязі, наводячи відповідні приклади; – використані поняття точно відповідають темі. 	2 бала
Аналіз і оцінка інформації	<ul style="list-style-type: none"> – грамотне використання категорії аналізу; – уміле використання порівняння і узагальнення для аналізу взаємозв'язків понять та явищ; – здатність пояснити альтернативні погляди на розв'язання проблеми, що розглядається і вміння дійти висновку; – повнота використаного інформаційного поля (використовується велика кількість різних джерел інформації); – обґрунтованість пояснення текстової інформації за допомогою графіків і діаграм. 	5 бала

<p>Побудова суджень (мислення)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – ясність і чіткість викладення матеріалу; – логіка структурування доказів; – висунуті тези супроводжуються грамотною аргументацією; – надаються різні точки зору, власну оцінку і погляди вирішення проблеми; – загальна форма викладення матеріалу, отриманих результатів, пропозицій, власних поглядів та їх інтерпретація (тлумачення) відповідає обраному напрямку; – самостійність виконання роботи. 	<p>4 бала</p>
<p>Оформлення роботи</p>	<p>робота відповідає:</p> <ul style="list-style-type: none"> – основним вимогам з використанням цитат; – лексичним, граматичним та стилістичним вимогам. 	<p>1 бал</p>

Примітка: Максимальна загальна кількість балів –12.

ГЛОСАРІЙ

Аналіз – операція уявного або реального розчленовування цілого (речі, властивості, процесу або відносин між предметами) на складові частини для визначення взаємозв'язків між ними, принципів організації цілого, порівняння одних предметів, явищ з іншими.

Аргументи – це факти, явища суспільного життя, події, життєві ситуації і наукові докази, посилання на думку вчених, практичні докази та ін. Вони пов'язані з переконаннями, але не тотожні йому: аргументація або доказ повинні ґрунтуватися на даних науки і суспільно-історичної практики. Доказ або аргументація – це міркування, в якому використано факти, істинні судження, наукові дані і переконання читачів в істинності тези.

Аргументація – ряд пов'язаних між собою суджень, які висловлюються для того, щоб переконати читача у істинності обраної тези, точки зору, позиції автора чи доповідача.

Асоціації – зв'язки між окремими подіями, фактами, предметами або явищами, які відображені в свідомості і закріплені в пам'яті і виникають у процесі мислення. В результаті поява одного елемента, в певних умовах, викликає образ іншого, пов'язаного з ним.

Грамотність – дотримання правил граматики і правопису.

Доводи – обґрунтування викладених висновків, переконання у їхній правильності. В якості доказів використовуються факти, посилання на думку і висловлення авторитетних експертів, істинні судження (закони, аксіоми тощо). Докази можуть бути як прямі, так і непрямі – «від протилежного», «методом виключення» та інш.

Докази – сукупність логічних прийомів обґрунтування істинності будь-якого судження за допомогою інших істинних і пов'язаних з ним суджень. Структура будь-якого доказу включає три складові: теза, аргументи та висновки, оціночні судження.

Думка – судження про щось, висловлювання, ставлення до чогось; оцінювана інформація, недоступна безпосередній перевірці. Часто зустрічається у вигляді коментарів або інтерпретацій.

Міркування – формулювання і доказ думок.

Мета – те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти; ціль. Мета написання есе повинна визначати дії автора.

Припущення – твердження, яке не підтвержене жодними доказами.

Синтез – метод наукового дослідження предметів, явищ дійсності в цілісності, єдності та взаємозв'язку їх частин.

Систематизація – розумова діяльність, в процесі якої досліджувані об'єкти організовуються в певну систему на основі вибраного принципу.

Структура – внутрішня побудова будь-чого.

Судження – це форма мислення, в якій засобами ствердження чи заперечення розкриваються зв'язки предметів з їх ознаками або відношення між предметами і висвітлюється суть питання.

Факт – дійсна, не вигадана подія, явище. Те, що відбулося насправді.

Використана та рекомендована література

1. Зацепин К. Эссе: от философии к литературе // НЛО. – 2010. – № 104. – С. 191–201.
2. Пометун Е. И. Критическое мышление для всех: Самоучитель / Е. И. Пометун, И. М. Сущенко, Л. Н. Пилипчатина, И. А. Баранова. – К., 2012.–184 с.
3. URL: <http://www.professays.com/essay/types-of-essay/>;
<http://www.ukessays.com/essay-help/essay-types/>
4. <http://www.explorewriting.co.uk/typesofessays.html>.